

**You have downloaded a document from
RE-BUS
repository of the University of Silesia in Katowice**

Title: Dvadeset pet godina biljezenja prijevoda : hrvatsko i poljsko ogledalo

Author: Petra Gverić-Katana

Citation style: Gverić-Katana Petra. (2016). Dvadeset pet godina biljezenja prijevoda : hrvatsko i poljsko ogledalo. "Przekłady Literatur Słowiańskich" (T. 7, cz. 2 (2016), s. 35-54).

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Bez utworów zależnych Polska - Licencja ta zezwala na rozpowszechnianie, przedstawianie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych oraz pod warunkiem zachowania go w oryginalnej postaci (nie tworzenia utworów zależnych).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

**Dvadeset pet godina bilježenja prijevoda:
hrvatsko i poljsko ogledalo**

**Twenty five years of translation:
a cultural mirror of Croatian and Polish literature**

Petra Gverić Katana

Uniwersytet Śląski, Instytut Filologii Słowiańskiej, petra.gveric@gmail.com

Data zgłoszenia: 7.05.2016 r. — Data recenzji i akceptacji: 16.05.2016 r.

Abstract: In the last five years, “Przekłady Literatur Słowiańskich” has relayed a large amount of information on Croatian and Polish literature as regards their mutual translations over the last 25 years. This text, based on bibliographies and articles presented in PLS, is an attempt to draw an image of Croatian literature reflected by translation choices and their reception in Poland and vice versa, and tries to assess the kind of cultural image repository those translations have produced in the target cultures since 1990.

Key words: literature of exile, reception, Croatian and Polish translations, literary canon, translation choices.

U časopisu „Przekłady Literatur Słowiańskich” bibliografije prijevoda slavenskih književnosti obuhvaćaju razdoblje od 1990.: ove godine izrađena je i bibliografija za 2015. godinu, čime je zaokruženo 25 godina prevođenja poljske književnosti u Hrvatskoj, kao i hrvatske u Poljskoj. Dosad su sve bibliografije bile popraćene komentarima, u kojima se iz različitih aspekata čitatelju približavaju objavljeni prijevodi. Posljednje desetljeće prošloga i prvo ovoga stoljeća i u Poljskoj i u Hrvatskoj bilo je burnim razdobljem tranzicije — u Hrvatskoj obilježeno ratom i njegovim posljedicama, u Poljskoj društvenim i političkim promjenama, što je ostavilo dubok trag na formiranje književne i kulturne scene. Ne treba posebno naglašavati koliko takve kapitalne promjene mogu utjecati na svaku kulturnu djelatnost, a posebice na onu prevoditeljsku, oblikujući prevoditeljske

izbore — od tematskih okosnica sve do jezičnoga mikrokozmosa, određujući prevoditelja kao ambasadora i/ili legislatora kulture čiju književnost približava kulturi primatelja.

Potaknuta sadržajem korpusa prijevoda, poljskih i hrvatskih, i djelomice njihovom recepcijom, pokušat ću skicirati sliku koja se nakon 25 godina bilježenja i sama nameće — sliku hrvatske književnosti u Poljskoj i poljske književnosti u Hrvatskoj — te dati uvid u promjene koje u ciljnoj kulturi ne reflektiraju samo stanje u književnosti, nego govore i o cjelokupnoj predodžbi izvorne u kulturi primatelja i njihova odnosa. Opisujući spomenute predodžbe, za koje smatram da, osim posredovanjem medija, do recipijenta dolaze i preko književnosti (ne ulazeći pritom u sociološku raspravu koliki je udio utjecaja književnosti, odnosno, prijevoda na stvaranje predožbe o izvornoj kulturi) poslužiti ću se pojmovima koje u komparatistička istraživanja uvodi relativno mlada grana komparatistike — bolje rečeno, ne tako mlada, ali do devedesetih godina relativno nepoznata u poljskim i hrvatskim znanstvenim istraživanjima — imagologija. Uvodeći pojmove autopredodžbe (fr. *auto-image*, eng. *self-image* i *auto-image*) i heteropredodžbe (fr. *hétéro-image*, eng. *hetero-image*), metapredodžbe (fr. *meta-image*, eng. *meta-image*), imagama i imagotipičnosti (fr. *imagotype*, eng. *imagotype*)¹, imagolozi se koncentriraju na proučavanje slika kolektivnoga i nacionalnoga konstrukta unutar književnih tekstova. Usustavljivanjem i rastom broja njezinih pobornika, dana se pozicionira kao jedan od multidisciplinarnih pristupa u proučavanju književnosti, spajajući teoriju književnosti, sociologiju, antropologiju, psihologiju i druge humanističke znanosti. Riskirajući da ovu skicu hrvatske kulture u Poljskoj i poljske u Hrvatskoj nazovem imagološkom i doživim kritike na račun zlorabe termina koji se dobrim dijelom odnosi na poimanje intertekstualnog Drugog, u nedostatku boljeg alata osmjelit ću se u pokušaju da njezinom terminologijom opišem međusobno ogledanje dviju slavenskih književnosti i kultura².

Osvrnimo se najprije nakratko na razdoblje koje, omeđeno značajnim društvenopolitičkim promjenama, možemo odijeliti 1944. i 1989. godinom. Nažalost, o prijevodima i recepciji poljske književnosti u Hrvatskoj o danome razdoblju

¹ M. Beller, J. Leersen: *Imagology: The Cultural Construction and Literary Representation of National Characters: a Critical Survey*. New York 2007; P. Beck: *Imagologie, psychologie sociale et psychologie cognitive. Pour une recherche concertée*. W: H. Roland, S. Vanasten: *Les nouvelles voies du comparatisme*. Gent 2007.

² Prema definiciji, imagologija se bavi procesom stvaranja kulturnih imaginarija, ne zadržavajući se isključivo na intertekstualnom: „Pritom se tekst simultano analizira na trima razinama: tekstualnoj, raščlanjujući njegovu topološku i tropološku strukturu, intertekstualnoj, ispitujući poetičke, retoričke i žanrovske dispozicije i, naposljetku, na kontekstualnoj razini, promatrajući odnos teksta spram okolnih socijalnih, političkih i kult. praksi. U najnovijim imagološkim studijama posebice se inzistira na implementaciji pragmatičko-funkcionalističke perspektivizacije kako bi se istražili ne samo recepcijski okviri nego i moguće upotrebe i funkcije teksta“. U: „Leksikon Marina Držića“. Dostupno na: <http://leksikon.muzej-marindrzc.eu/imagologija/> [pristupljeno: 11.02.2016].

nema detaljnih podataka. Bibliografije prijevoda poljskih djela u Hrvatskoj obuhvaćaju razdoblja od 1881.—1940.³ i, objavljene u PLS-u, period od 1990. godine, dok cjelovit uvid u razdoblje od 1940. do 1989. nedostaje. Razlog je tomu, među ostalim, što je u bivšoj Jugoslaviji poljska književnost bila mnogo više prevedena na srpski jezik, što potvrđuju i Čilić Škeljo i Vidović Bolt u svome komentaru bibliografije poljskih prijevoda od 1990—2006.:

Działalność wydawnicza, a także translatorska, były o wiele bogatsze w Serbii niż w Chorwacji czy pozostałych republikach ówczesnej Jugosławii. Nie dziwi więc, że w Socjalistycznej Federacyjnej Republice Jugosławii większość utworów polskich pisarzy była tłumaczona na język serbski i wydawana w Belgradzie⁴.

Stoga je u razdoblju od hrvatskoga osamostaljenja pozornost pridavana prijevodima kanonskih djela koja su u prethodnome razdoblju bila prevedena na srpski jezik ili ih na jugoslavenskoj književnoj sceni uopće nije bilo. Treba ipak napomenuti da su i srpski prijevodi poljske književnosti odigrali važnu ulogu u njezinoj recepciji u Hrvatskoj jer su poljski autori, poput Czesława Miłosza i Brune Schulza, bili čitani i na području tadašnje SRH. Za hrvatskog čitatelja jezična barijera nije bila preprekom (uostalom, službena politika nametala je hrvatskosrpski odnosno srpskohrvatski jezik kao zajednički — zato će proći niz godina dok ne ugledamo hrvatske prijevode i mnogih djela „velikih“ književnosti).

U poslijeratnome je razdoblju u Poljskoj preveden znatan broj djela hrvatske književnosti, od kojih su neka dramska djela, poput *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja*, doživjela i velik uspjeh nakon postavljanja na poljskim scenama. Zahvaljujući institucionalnoj suradnji i njezinim strategijama predstavljanja kulture, u Poljskoj je preveden onaj dio hrvatske književnosti koji je odgovarao i jednoj i drugoj strani s obzirom na politički kontekst. Hrvatska emigrantska književnost, dakako, nije mogla biti predložena poljskoj strani (niti bi je ona prihvatila) — s druge, pak, strane, u bivšoj Jugoslaviji prevodila su se i djela poljskih disidenata, poput Czesława Miłosza (njegova poezija objavljena je u prijevodu Petra Vujičića u antologiji *Savremena poljska poezija* već 1964., a *Zniewolony umysł* kao *Zarobljeni um* doživio je svoje prvo izdanje u Srbiji 1985.). Razlog tomu treba tražiti i u recepciji strane disidentske književnosti, od koje je poljska bila omiljena (dapače, pisci emigranti pozivani su i na kulturne događaje):

Jugosławia chętnie wydawała książki dysydentów z innych krajów socjalistycznych, ale ów zewnętrzny liberalizm nie znalazł zastosowania w odniesieniu

³ P. Gverić: *Poljska književnost u hrvatskim književnim časopisima od 1881. do 1940.* „Književna smotra“ 2002 (34), br. 126 (4), s. 81—118.

⁴ Đ. Čilić Škeljo, I. Vidović Bolt: *Literatura polska w chorwackich przekładach od 1990 r. do 2007.* „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2009, t. 1, cz. 1, s. 102—112.

do własnych obywateli, chociaż na tle pozostałych krajów socjalistycznych możliwość krytyki wewnętrznej i tak była większa⁵.

Sudeći prema dosad objavljenim bibliografijama, do 1989. godine poljski su prevoditelji tumačili ono što i izvorna kultura danas smatra kanonom svoje književnosti. Među prijevodima se ističu Krležina, Desničina, Marinkovićeva i Novakova proza, a od starije književnosti Marin Držić. Časopisi i antologije objavljuju i izbore iz djela hrvatskih pjesnika, a osobito Cesarića, Parun, Tadijanovića, Mihalića i Slavičeka.

Devedesetih godina broj se prijevoda hrvatskih pisaca smanjuje, da bi od 1996. prevodilačka aktivnost ponovno živnula. No izbor prijevoda u tome razdoblju svjedoči o zanimljivome fenomenu. Još 1990. godine izaći će prijevod Krležinih *Zastava*, pripreman daleko prije, i prijevod Novakova *Izgubljenog zavičaja*, no kasniji prevoditeljski izbori svjedoče kako je nastupilo posve novo razdoblje. Među knjižnim izdanjima neće se pojaviti gotovo ništa od onoga što hrvatska kulture u tome periodu smatra reprezentativnim djelima 20. stoljeća (uz neke iznimke — primjerice, 2006. izaći će još jedna knjiga Slobodana Novaka, *Pristajanje*). Djela Krleže, Marinkovića, Brešana i mnogih dotad prevedenih velikana hrvatske književnosti padaju u zaborav, nema knjižnih reizdanja ni prijevoda onoga što je možda izostavljeno u prijašnjim razdobljima, a ni djela izdavana osamdesetih i potkraj sedamdesetih godina nisu u poljskome fokusu (Pavlu Pavličiću prevedena je tek jedna knjiga, *Trg slobode*, a Goran Tribuson svoje mjesto nalazi u časopisima i antologijama). Primjer je „nadoknade” roman Dubravke Ugrešić *Štefica Cvek u raljama života*, koji je osamdesetih bitno obilježio hrvatsku književnost. Roman koji pokreće i u bitnome obilježava hrvatsko žensko pismo osamdesetih, u Poljskoj je preveden 20-ak godina poslije i u kritici shvaćen bitno drukčije u općoj recepciji (pritom se referiram na novinske tekstove, recenzije i blogove, te na kritike predstave u Teatru Polonia Krystyne Jande, a ne na znanstvene tekstove) — „korespondirajući” s vremenom kao hrvatska *Bridget Jones* — negoli je bio interpretiran u Hrvatskoj, odnosno, Jugoslaviji⁶.

Poljskim će prevoditeljima nakon 1990. biti najzanimljiviji pisci koji donose temu traume „balkanskoga” rata, sjećanja na kronotop „bratstva i jedinstva”,

⁵ L. Małczak: *Croatica. Literatura i kultura chorwacka w Polsce w latach 1944—1989*. Część I i 2. Katowice 2013, s. 32, 326, 348—350.

⁶ Poljsku recepciju toga djela Dubravke Ugrešić objašnjava tako i M. Duda, tvrdeći da je knjiga u Poljskoj smatrana revolucionarnom, ali u krugu znanstvenika koji su o njoj pisali, no u širem krugu „książka funkcjonuje jako zabawne czytadło dla kobiet, gorąco polecana przez czytelniczki, jako jeden z klonów *Dziennika Bridget Jones* Helen Fielding”. Tomu u prilog svjedoče i kritike predstave u Teatru Polonia Krystyne Jande, uglavnom negativno intonirane, u kojima se ističe banalnost djela (i/ili predstave) i potrošenost teme. Vidi: M. Duda: *Polskie Balkany. Proza postjugosłowiańska w kontekście feministycznym, genderowym i postkolonialnym. Recepcja polska*. Kraków 2013, s. 234.

gdje se posebno ističe prostor Bosne (Jergović, Štiks), međunacionalne odnose s različitim gledišta, problem nacionalizma te položaja autora emigranta, traženje vlastita identiteta s obzirom na pripadnost određenu narodu, društvenopolitičke promjene uzrokovane i II. svjetskim ratom i onim Domovinskim, ali i tekstovi koji nose feminističke ideje i propituju položaj žene u suvremenom društvu⁷. Pogledamo li pobliže, može ustvrditi da je u poljskim prijevodima uglavnom riječ o piscima koji su u nekome trenutku emigrirali. Oblikuje se fenomen prevođenja onoga što bismo, prema Borisu Škvorc⁸, koji u svome članku modificira i tumači Kalogjerinu podjelu emigrantske književnosti na egzilnu, etničku i globalnu, mogli odrediti zajedničkim imenom egzilna književnost:

[...] koja je iz matice prognana, ali je istovremeno s njom ostala u stalnoj intertekstualnoj međuzavisnosti, unatoč činjenici da se raznim opresivnim instrumentima ta interakcija pokušavala izvantekstualno onemogućiti.

Škvorc napominje da je razlika između nekadašnjih pisaca u egzilu i onih današnjih u tome što je danas egzil dobrovoljan (iako i to podliježe diskusiji), ali jasno je i da je književnost koju je pisala, primjerice, Ugrešić, u Hrvatskoj bila neko vrijeme prešućivana, pa i napadana — u tom smislu može se govoriti i o „izvantekstualnom onemogućivanju” odnosa s maticom. Naime, nostalgija za vremenom, prostorom, vrijednostima koji su djelomice obilježili djela ovih autora često se naziva jugonostalgijom, terminom koji je u Hrvatskoj do 2000-ih imao uglavnom negativne konotacije. Riječ je o autorima, da se poslužim riječima Davora Beganovića, „o čijim se identitetu ne može govoriti kao o nečemu monolitnom”⁹, onima koje se u u poljskom tisku često naziva piscima s *područja bivše Jugoslavije* (pri čemu se — ali ne uvijek i svagdje! — pojavljuje izraz *hrvatski*). Sam termin u svojoj knjizi *Postjugoslavenska književnost?* kritički razmatra Boris Postnikov. Objašnjavajući odrednicu koja je u recepciji hrvatske književnosti itekako prisutna (a u poljskoj se kritici i recepciji često zamjenjuje i terminom *balkanska književnost*), Postnikov utvrđuje kako je riječ, zapravo,

⁷ Sva ta semantička polja donose tekstovi Dubravke Ugrešić, koja je do 2016. rekordno najprevođeniji hrvatski autor, s čak 14 knjižnih izdanja.

⁸ Autor u članku primjenjuje Kalogjerinu podjelu u kontekstu hrvatske književnosti dislocirane od matice — ponajprije australske. Vidi: B. Škvorc: *Egzilna i emigrantska književnost: Dva modela diskontinuiteta u sustavu nacionalnog književnog korpusa u doba kulturalnih studija*. „Kolo” 2004, br. 2. Dostupno na: <http://www.matica.hr/kolo/296/Egzilna%20i%20emigrantska%20knji%C5%BEevnost%3A%20Dva%20modela%20diskontinuiteta%20u%20sustavu%20nacionalnog%20knji%C5%BEevnog%20korpusa%20u%20doba%20kulturalnih%20studija/> [pristupljeno: 13.01.2016].

⁹ D. Beganović: *Jezik, povijest, geografija. Egzil i emigracija u postjugoslavenskim književnostima*. „Sarajevske sveske” 2014, br. 45—46. Dostupno na: <http://sveske.ba/en/content/jezik-povijest-geografija-egzil-i-emigracija-u-postjugoslavenskim-književnostima> [pristupljeno: 13.01.2016].

o kulturnom fenomenu koji treba promatrati u kontekstu kapitalizma i stvaranja novih nacionalnih konstrukata:

Govor o postjugoslavenskoj književnosti, želi li biti uistinu kritičan i produktivan, mora prije svega biti govor o političkoj ekonomiji te književnosti: umjesto o aktualnim poetičkim modelima, o “stvarnosnoj prozi”, “novoj osjećajnosti” ili “post-postmodernizmu”, prije svega valja raspravljati o invarijantama kapitalističke artikulacije kulture i književnosti, o devalvaciji simboličkog kapitala pisaca u odnosu na razdoblje socijalizma, o logici uskih koridora i širokih brana na granicama novouspostavljenih nacionalnih književnosti¹⁰...

U izborima koje čine poljski prevoditelj jasno je vidljivo da se okreću piscima određenima ovim terminom, što evidentno privlači i izdavačke kuće i prevoditelje, koji će prije posegnuti za njima nego za nekim drugim autorima, makar bili i ugledniji u izvornoj kulturi. Naime, jugonostalgija kao odrednica postaje privlačnom etiketom na knjigama — i ne samo to, jugonostalgija postaje proizvod u svim vidovima popularne kulture, kao bunt, drugost i protivljenje uskim i konzervativnim, često nacionalističkim shvaćanjima — počinjući gubiti negativno značenje, ali istodobno postajući „jeftinom naljepnicom”. Uspjeh spisateljica prevedenih i popularnih (ne samo) u Poljskoj, komentirat će u svojoj analizi suvremenog hrvatskog pjesništva i proze Goran Rem:

Uglavnom, stižu devedesete i iz Hrvatske se samoistjeruju neke spisateljice, koje time izuzetno uspješno skreću zgroženost i pozornost inozemlja, na talent koji je neupitan, ali objektivno nije ništa veći od niza drugih autora i autorica koji su naprosto i u ratnim i poratnim okolnostima ostali djelovati u Hrvatskoj. Riječ je o Dubravki Ugrešić, Slavenki Drakulić, koje se klasično modernistički igraju groteskom, hiperbolom, apsurdom i humornom nostalgijom, s erotičnim dozama privlačne egzilne ideologije, te nehotice postaju vrlo ugledne hrvatske spisateljice u inozemstvu¹¹.

određujući njihovu popularnost izvanknjiževnim faktorima.

„Logika uskih koridora i širokih brana na granicama novouspostavljenih nacionalnih književnost”, da se ponovno ciljano poslužim citatom Borisa Postnikova, na poljske izbore i recepciju neće utjecati. Naprotiv. Prostor bivših jugoslavenskih republika obilježava i velika sličnost standardnih jezika (hrvatski, srpski, crnogorski i bošnjački — koje se povremeno naziva i BHSC jezicima), u kojima

¹⁰ B. Postnikov: *Postjugoslavenska književnost*. Zagreb 2012, s. 3.

¹¹ G. Rem: *Silnice mimo tranzicije, tekstualnost i izvantekstualnost suvremenog hrvatskog pjesništva i proze. Rat i mir hrvatskog tranzicijskog fantazma. Ili: je li metafora savršeni zločin?* Zagrebačka slavistička škola. Dostupno na: <http://www.hrvatskiplus.org/article.php?id=1883&naslov=silnice-mimo-tranzicije-tekstualnost-i-izvantekstualnost-suvremenog-hrvatskog-pjesnistva-i-proze> [pristupljeno: 11.01.2016].

stvaraju pisci čija pripadnost nije jednoznačna. Poljski će prevoditelji birati upravo one pisce i djela koji, osim tematskih preokupacija, iskustva rata i, dijelom, generacijske pripadnosti, dijele i mikrokozmos jezika. Česti su u prijevodima autori koji su pisali i na srpskom i hrvatskom jeziku (Bora Ćosić, Mirko Kovač), oni čiji bi jezik neki nazvali bošnjačkim ili bosanskim (zbog njihova neprihvatanja hrvatskog „purificiranog izraza”) poput Miljenka Jergovića¹². Razloge treba tražiti i u biografijama prevoditelja, dio kojih je u bivšoj Jugoslaviji završio studij — pritom treba istaknuti da je uglavnom riječ o beogradskoj slavistici — boravio na studijskim boravcima, najčešće također u Srbiji, neki su, pak, bili sinovi diplomata, a neki su i djeca poljsko-srpskih brakova, gdje su stekli dobro znanje jezika, pa i „naslijedili” zanat¹³. Njihova zainteresiranost za te kulture i jezike svakako je utjecala i na to da u prijevodima biraju autore koji se nalaze upravo „na granicama” prostora i jezika. Čini se da upravo oni izazivaju njihov najveći interes, potaknut zanimanjem za stanje jezika i kulture nakon raspada Jugoslavije i teme koje je taj raspad sa sobom donio. U Poljskoj se prevode i *born translated*¹⁴

¹² Sam Jergović ne prihvaća vlastito svrstavanje u korpus hrvatske, srpske ili bošnjačke književnosti u odnosu na jezik kojim piše. U intervjuu koji su zajedno dali Štiks, Debeljak, Jergović i Kovač za Novi list, povodom 25. godišnjice smrti Danila Kiša i tribine na Festivalu svjetske književnosti, Jergović, Kovač i Štiks definiraju postjugoslavensku književnost kao onu „koju pišu antihrvati, antisrbi i antibošnjaci”, a Štiks problem vidi „u političkom projektu koji klasificira i imenuje jezik, a riječ je o nacionalističkom i reduktivnom modelu koji književnost svodi na pitanje krvi, biografije i ispravnih političkih stavova”. V. „Novi list” 15.09.2014. Dostupno na: <http://www.novolist.hr/layout/set/print/Kultura/Književnost/Književnost-se-ne-pise-samo-jezikom> [pristupljeno: 11.02.2016].

¹³ Istraživanje „sylwetke tłumacza” kad je riječ o prevoditeljima hrvatske književnosti zacijelo bi iznjedrilo mnogobrojne zanimljive spoznaje, no nastojat će samo opisati u kratkim crtama najaktivnije i najplodnije njezine prevoditelje. Danuta Ćirlić-Straszyńska, poljska spisateljica i jedna od najplodnijih prevoditelja djela hrvatske i srpske književnosti, zajedno sa srpskim slavistom Brankom Ćirlićem, prevodila je sa sva tri jezika: sa srpskog, hrvatskog i bošnjačkog. Njihova je kći Dorota Jovanka Ćirlić Mentzel, poljska novinarka i prevoditeljica sa srpskog, hrvatskog, bošnjačkog i makedonskog. Od 1990. godine njihovi su izbori iz hrvatske književnosti: Bora Ćosić, Mirko Kovač, Predrag Matvejević, Dubravka Ugrešić, Daša Drndić, Tatjana Gromača, Igor Štiks. Magdalena Petryńska uglavnom prevodi srpske autore i Miljenka Jergovića, za prijevod čije je knjige *Srda pjeva u sumrak na Duhove* (*Srda śpiewa o zmierzchu w Zielone Świątki*) dobila nagradu Angelus. U Beogradu je provela ratne godine (1991.—1996.) kao savjetnica Veleposlanstva Republike Poljske. Grzegorz Łatuszyński proveo je devet godina u bivšoj Jugoslaviji (od 1959. do kraja 1967.), studirajući na zagrebačkom i beogradskom sveučilištu, te kao lektor poljskoga jezika u Beogradu. Prevodi sa srpskog i hrvatskog, s hrvatskog uglavnom poeziju. Da nabrojimo samo one s najviše prijevoda u danome razdoblju: riječ je uglavnom o prevoditeljima „starije” generacije — rođenih između 1930. i 1960., su dulje vrijeme boravili u Jugoslaviji.

¹⁴ Termin donosi Rebecca L. Walkowitz u svom djelu *Born Translated. The Contemporary Novel in an Age of World Literature*, koja razmatra zanimljiv fenomen djela koja nisu objavljena, a katkad ni napisana u materinskome jeziku pisca, već su objavljena na jeziku koji je piscu drugi ili posve stran. Termin se može primijeniti i na mnoge „hrvatske pisce” koji dosad nisu — ali će

djela, pa je riječ o prijevodima s, primjerice, španjolskog (Brajnović) i engleskog jezika (Drakulić) — no tematski opet vezanih uz rat i egzil. Otvaranje granica, migracije, bilingvalnost mnogih autora, jezične interferencije postavljaju pred prevoditelje, komparatiste i teoretičare prevođenja sve kompliciranije izazove, koje će biti nemoguće rješavati bez multidisciplinarnog pristupa. Hrvatski je književni prostor jedan od primjera takvih izazova.

Od pisaca koji ostaju izvan kruga egzilne književnosti i čija djela nisu na jezičnim raskršćima, a čija je recepcija relativno bogata kritičkim, pa i znanstvenim tekstovima, ističu se Vedrana Rudan, Rujana Jeger i, fenomen za sebe, Miro Gavran, čije drame odmah pronalaze i kazališne daske.

Vedrana Rudan i Rujana Jeger uklopit će se u poljsku sliku „ženskog pisma” koji je svojim romanom *Štefica Cvek u raljama života* „skrojila” već Dubravka Ugrešić — temu položaja žene u suvremenom svijetu, preispitivanje odnosa kulture prema ženskome tijelu, odnosa prema muškarcu. Taj drugi krug, u uskoj korelaciji s prvim, činit će *mainstream* u stvaranju slike hrvatske književnosti u Poljskoj, s napomenom da djela Dubravke Ugrešić zapravo otvaraju oba kruga¹⁵.

Potvrdu takva stanja nalazimo i u repertoarima kazališta koja svoju inspiraciju nalaze u djelima koja potenciraju autorice, antiratne i feminističke teme, poput Vedrane Rudan, Dubravke Ugrešić, Rujane Jeger, Ivane Sajko, Slobodana Šnajdera, itd. Recepcija koja će popratiti spomenute predstave bit će intenzivna, i okrenuta upravo onome što se može obilježiti pojmovima ratne traume i ženskog pitanja.

Autori koji u Hrvatskoj stječu popularnost ponajprije na Festivalu alternativne književnosti, prvome medijski iznimno popraćenom književnom događaju 2000-ih godina, poljskim prevoditeljima nisu osobito zanimljivi. Struja stvarnosne proze, kratke priče koje postaju gotovo dominantan žanr i u medijima i u knjižnim izdanjima, nisu potaknuli poljske prevoditelje da se late pera. Od fakovske su generacije jedva prevedeni Zoran Ferić i Roman Simić (po jedna zbirka — Ferićeva *Mišolovka Walta Disneyja* u prijevodu studenata vrocławske slavistike, a *Trajekt* Miroslava Mićanovića također kao projekt poljskik kroatistika), pa dok hrvatskom scenom vladaju Julijana Matanović s autobiografskom prozom, Bori-voj Radaković, Robert Perišić, Gordan Nuhanović i Jurica Pavičić sa stvarnosnom prozom i Ante Tomić humorističnim romanima — u poljskoj književnosti ništa od toga ne nalazi svoje mjesto, osim u antologijama i povremeno u časopisima. Leszek Małczak, pišući o poljskim prijevodima hrvatske književnosti od 1990.—2006. ustvrdit će da je u Poljskoj slika hrvatske književnosti „iskrivljena” jer tada

možda biti — prevedeni na poljski jezik, poput Josipa Novakovicha, Matvejevićevih djela tiskanih na talijanskome jeziku, itd.

¹⁵ B. Czapik-Lityńska: *Uwagi na marginesie lektury literackich kontestacji Dubravki Ugrešić*. „Poznańskie Studia Slawistyczne” 2014, nr 6. Dostupno na: yadda.icm.edu.pl/yadda/.../Czapik-Litynska.pdf [pristupljeno: 11.02.2016].

najcjenjeniji pisci u Hrvatskoj nisu ujedno oni najprevodeniji u Poljskoj, ali i da će, slabljenjem interesa za feminističku literaturu i promjenom položaja egzilnih pisaca, vjerojatno doći do promjena u prevoditeljskim izborima. No čini se da se situacija nije bitno izmijenila ni u sljedećem proučavanom periodu¹⁶. Katarzyna Majdzik u komentaru prijevoda hrvatske književnosti na poljski jezik od 2007. do 2013. godine ustvrdit će:

Jeszcze nie tak dawno twórcy chorwaccy podejmujący tematykę jugonostalгии, albo autorki reprezentujące nurt tzw. literatury kobiecej, cieszyli się w Polsce większym zainteresowaniem niż w rodzimej Chorwacji (Dubravka Ugrešić, Slavenka Drakulić, Miljenko Jergović, Rujana Jeger). W polskim „kanonie” najnowszej literatury chorwackiej zajmowali wyjątkowe miejsce, podczas gdy w Chorwacji bywali przemilczani. I na odwrót, pisarze tacy, jak: Stanko Andrić, Robert Perišić, Dalibor Šimpraga, są w Polsce niemal nieznani (niezwykle rzadko tłumaczone są ich utwory, często jedynie we fragmentach), w Chorwacji zaś ich twórczość odnotowują antologie (czy lepiej — chrestomatie) w rodzaju tej autorstwa Jagny Pogačnik. Jednak rozbieżność między polską wizją kanonu chorwackiego (kanon zewnętrzny) a faktycznym kanonem (kanon wewnętrzny) z roku na rok maleje wraz z rosnącą liczbą przełożonych na język polski tekstów, dzięki rozwijającej się działalności wydawniczej w Chorwacji (np. publikacje „Fraktury”) oraz zmianom w świadomości krytyków i badaczy literatury w obu krajach¹⁷.

Unatoč najavama, analizirajući bibliografije prijevoda na poljski jezik iz 2014. i 2015. godine, ne stječe se dojam da se poljska predodžba počinje bitno razlikovati od one koju je nametnula slika do 2013. godine. Među novijim imenima i knjižnim izdanjima bilježimo više poezije — Ivana Hercega te Dortu Jagić, nagrađenu nagradom Europejski Poeta Wolności, i u Hrvatskoj malo poznatu Marinu Trumić, no Miljenko Jergović i Dubravka Ugrešić jednako su prisutni i u knjižnim izdanjima, ali i u časopisima, gdje opet nalazimo i Mirka Kovača i Slavenku Drakulić.

Kad je riječ o antologijama, čini se da one od 1990. služe popunjavanju dviju praznina u poljskim prijevodima hrvatske književnosti. Jednu čine kanonska djela nacionalne filologije — uglavnom je riječ o poeziji, poput *W skwarze słońca, w chłodzie nocy* — *Antologia poezji chorwackiej XX wieku* Grzegorza Łatuszyńskiego. Druga je, pak, već spomenuta praznina koja nastaje neprevođe-

¹⁶ L. Małczak: *O poljskim prijevodima hrvatske književnosti u razdoblju od 1990. do 2006.* U: *Komparativna povijest hrvatske književnosti. Zbornik radova IX. Hrvatska književnost XX. stoljeća u prijevodima: emisija i recepcija.* Ur. C. Pavlović, V. Glunčić-Bužanić. Split—Zagreb 2007, s. 96.

¹⁷ K. Majdzik: *Literatura chorwacka i jej polscy ambasadorzy. Uwagi do bibliografii przekładów literatury chorwackiej w Polsce w latach 2007—2013.* „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2014, t. 5, cz. 2, s. 51.

njem hrvatske suvremene, nazovimo je, u skladu s terminom egzilna, domicilne književnosti. Riječ je dijelom o antologijama i izborima (hrestomatijama) koje nastaju na sveučilištima u suradnji s hrvatskim znanstvenicima ili kao prijevodi već postojećih hrvatskih antologija, čiji su autori vrsni poznavatelji suvremene hrvatske književnosti, kao što su antologija suvremene hrvatske drame *Kroatywni*¹⁸, antologija suvremene hrvatske proze *Nagie miasto*¹⁹, *Widzieć Chorwację. Panorama chorwackiej literatury i kultury 1990—2005*²⁰ etc. Kao svojevrsni poligon za lansiranje najnovije proze i drame, odnosno, onoga što bitno obilježava hrvatsku kulturu i književnost posljednjih 25 godina, služit će i časopisi.

Vječno živi klasici

I dok se Poljska orijentira na relativno mlade i žive autore, iz bibliografija prijevoda i komentara koji ih prate jasno se u Hrvatskoj u 25 proteklih godina iščitava jedna tendencija: prevođenje kapitalnih djela poljske književnosti na hrvatski jezik. U komentaru na izbor iz poljske književnosti u hrvatskome prijevodu od 1990. do 2006. godine, Đurđica Čilić i Ivana Vidović Bolt utvrđuju:

Przekłady książek i tekstów literackich opublikowanych w periodykach od 1990 r. do 2007 r., składają się na względnie jasny obraz tłumaczonej w tym okresie literatury polskiej i drogi przybliżania jej chorwackim czytelnikom. Tłumaczone są utwory należące w Polsce do kanonu literackiego, a więc uznane za reprezentatywne. Wynika to być może z konformistycznej postawy tłumaczy, którzy chcą przenieść na grunt chorwacki teksty o sprawdzonej jakości, nie mając zaufania do twórczości młodych. Zważywszy, że wielu starszych znakomitych polskich autorów całe dziesięciolecie „czeka” na swój chorwacki przekład, sytuacja taka może być zrozumiała²¹.

¹⁸ *Kroatywni. Dramat chorwacki po 1990 roku. Wybór tekstów*. T. 1—2. Wstęp L. Rafolt. Poślowie L. Małczak. Red. K. Majdzik, L. Małczak, A. Ruttar. Współpraca redakcyjna M. Stanisław. Katowice 2012.

¹⁹ *Nagie miasto. Antologia chorwackiego krótkiego opowiadania*. Wstęp i wybór K. Bagić. Opieka merytoryczna, konsultacja językowa i współpraca redakcyjna wydania polskiego L. Małczak. Konsultacja chorwackiej wersji językowej S. Skenžić. Katowice 2009.

²⁰ *Widzieć Chorwację. Panorama literatury i kultury chorwackiej 1990—2005*. Red. K. Pieniążek-Marković, G. Rem, B. Zieliński. Poznań 2005. O antologijama hrvatske književnosti u Poljskoj detaljno je u svome osvrtu na Bibliografiju prijevoda hrvatske književnosti, objavljen u PLS-u, pisala Katarzyna Majdzik. Vidi: K. Majdzik: *Literatura chorwacka i jej polscy ambasadorzy...*, s. 43—60.

²¹ Đ. Čilić Škeljo, I. Vidović Bolt: *Literatura polska w chorwackich przekładach od 1990 r. do 2007 r.* „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2009, t. 1, cz. 1, s. 102—112.

Među knjižnim izdanjima poljskih pisaca od 1990. do 2015. ističu se reizdanja Sienkiewiczzeve trilogije u osuvremenjenome prijevodu, hrvatski prijevod *Zaslužnoga uma*, *Rodbinske Europe*, *Usputnoga psića*, poezije Czesława Miłosza, drama i proze Witolda Gombrowicza (*Drame*, *Pornografija*, *Transatlantik*, *Po-smrtna autobiografija*), drama Głowackog i Mrożeka, poezije Herberta, Szymborske i Kochanowskog, putopisa Kapuścinskog, Schulzove proze. Velik se dio prijevoda, najčešće poezije, pojavljuje u antologijama i časopisima, no i u njima su najzastupljeniji već spomenuti renomirani poljski pjesnici i pisci. Suvremeni poljski pjesnici također, no u manjoj mjeri, nalaze svoje mjesto u časopisima, ponajviše u prijevodu najaktivnije promicateljice suvremene — nazovimo je mlade poljske poezije — Đurđice Čilić Škeljo²².

Hrvatska kultura, dakle, inzistira na onome što je, s jedne strane, već publici poznato — a kad je riječ o Sienkiewiczzu, i dugogodišnje omiljeno štivo — ali i ujedno reprezentativan, kanonski izbor. Ipak, ne može se reći da to nije i egzilna literatura — osobito kad je riječ o Miłoszu i Gombrowiczu — no njihov je egzil onaj drugog vremena i prostora, i izbor pada na njih kao na pisce koji su svoj status odavno stekli i u poljskoj i u svjetskoj književnosti, i čija je literarna vrijednost, ovjenčana i Nobelovim nagradama, nedvojbeni.

Martina Podboj, sastavljajući sljedeće bibliografije, od 2007. do 2013. godine, u svome će komentaru zabilježiti promjene koje se, sitnim koracima, događaju u izboru prijevoda poljskih pisaca:

Analiza przekładów polskiej twórczości dowodzi różnorodności i mnogości podejmowanych w tym czasie inicjatyw translatorskich, które charakteryzowała obecność tłumaczeń utworów cenionych za granicą autorów współczesnych, ale coraz częściej także dorobku tych młodych i wciąż (relatywnie) nieuznanych przez krytykę twórców²³.

Svakako je tomu neizmjerno pridonijela i promocija poljskih pisaca na Festivalu europske kratke priče 2002., koji angažirano i suvereno do danas vodi Roman Simić, kada se, nakon izdanja *Antologije kratke poljske priče*, počinju intenzivno prevoditi ponajprije Andrzej Stasiuk i Olga Tokarczuk. Svjedoči to i o iznimnome književnom ukusu prevoditelja koji prepoznaju istinsku literarnu vrijednost, njihovoj polonističkoj naobrazbi, ali i njihovoj „nebrizi” za tržišni uspjeh knjige.

Od suvremenijih autora mlađe generacije koji su se pojavili na na hrvatskome tržištu knjiga u nekoliko zadnjih godina (2013.—2015.) ističu se prijevodi kriminalističkih romana Mareka Krajewskog, romani Piotra Pazińskiego, Olge Tokarczuk,

²² Njezini se prijevodi suvremene poezije pojavljuju uglavnom u časopisima, primjerice: *Polska poezija novog tisućljeća*. „Quorum” 2007, br. 2/3, s. 106—146.

²³ M. Podboj: *Przekłady literatury polskiej w latach 2007—2012*. „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2014, t. 4, cz. 2, s. 119.

Joanne Bator, Paweła Huellea, putopisi Andrzeja Stasiuka, itd. Pomak se u izborima prijevoda neminovno događa.

Ipak, bibliografije poljske književnosti izdane u 2014. i 2015. godini, među kojima su u većini knjižnih izdanja opet djela kanonskih pisaca: *Traktat o ljuštenju graha* Myśliwskog, *Posmrtna autobiografija* Witolda Gombrowicza, *Bijela noć ljubavi* Herling-Grudzińskiego, *Palim Pariz* Jasieńskiego, *O putovanju kroz vrijeme* Miłosza, *Kod nas u Auschwitzu* Borowskog i *Republika mašte* Brune Schulza te *Čuda i čudesa* i *Lokomotiva* Juliana Tuwima nameću isti zaključak, koji, komentirajući bibliografiju prijevoda objavljenih 2014. godine, donosi u komentaru Tea Rogić Musa:

Najprevođeniji ostaju autori koji u određenom području imaju status formativne literature (kao u području kazališta i drame) te velika imena svjetske književnosti, koja i u drugim sredinama i kulturama redovito reprezentiraju poljsku književnost²⁴.

Tezu o zadržavanju slike poljskog „unutarnjeg kanona” i njegova preslikavanju potvrđuje i članak Ane Kodrić Gagro *Poljsko kazalište u Hrvatskoj od 1991. do 2014. godine*²⁵, u kojem autorica daje pregled poljske književnosti na hrvatskim scenama od 1989., ali i prisutnost poljskih kazališnih redatelja, dramatičara i gostujućih kazališta; ukratko — cjelovit uvid u kazališne kontakte. Od četrnaestero poljskih autora, najizvođeniji su na hrvatskim daskama bili Sławomir Mrożek (*Tango* s dvije premijere, *Policajci*, *Zabava* i *Klaonica*), Janusz Głowacki (*Antigona u New Yorku*, *Četvrta sestra* s po dvije premijere, *Sakaćenje*), Stanisław Ignacy Witkiewicz (*Žohari*, *Poludjela lokomotiva*, *Vodena koka*), a slijede Witold Gombrowicz (*Ivona, kneginjica od Burgunda*) i Tadeusz Różewicz (*Klopka*).

S druge, pak, strane, iz analize recepcije hrvatske književnosti u poljskim kazalištima poslije 1989. godine²⁶, vidi se da poljska kazališta biraju djela koja u Hrvatskoj izlaze od osamdesetih godina 20. stoljeća nadalje, a u kanonu nacionalne filologije ne zauzimaju jednaka mjesta. Naprotiv, neke predstave nastat će na temelju književnih djela kojima se i osporava „književnost” kao oznaka, poput adaptacije romana Vedrane Rudan *Uho, grlo, nož*, nadalje na adaptacijama romana Rujane Jeger i u Hrvatskoj dugo prešućivane Dubravke Ugrešić, te dramatičara nove hrvatske drame, poput Asje Srnec Todorović, Ivane Sajko, Tene Štivičić, Dubravka Mihanovića, te „konstante” koja se može pohvaliti iznimnom popularnošću, ne samo u Poljskoj — Mire Gavrana. *Reliquiae reliquiarum* ono-

²⁴ T. Rogić Musa: *Osvrt na bibliografiju hrvatskih prijevoda iz poljske književnosti u 2014. godini*. „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2014, t. 6, cz. 2, s. 69.

²⁵ A. Kodrić Gagro: *Poljsko kazalište u Hrvatskoj od 1991. do 2014. godine*. „Književna smotra” 2015, br. 178 (4), s. 81.

²⁶ P. Gverić Katana: *Hrvatska književnost u poljskim kazalištima poslije 1989. godine*. „Književna smotra” 2015, br. 178 (4), s. 71—80.

ga što se strogo smatralo kanonom bit će inscenacije Krležina *Banketa u Blitvi* u Teatru Telewizji i dvije ponovne inscenacije *Predstave Hamleta u selu Mrduša Donja* Ive Brešana.

Ogledalo različitosti, različita ogledala

Tri su ključne točke u kojima se ogleda hrvatska književnost i kultura u Poljskoj. Prva je odrednica, svakako, Balkan. Znanstveni radovi slavista razotkrivaju postkolonijalne stereotipe toga prostora i dekonstruiraju ih, poput Marije Dąbrowske Partyke, Magdalene Koch, Božidara Jezernika, Bogusława Zielińskiego, no u javnim glasilima, tekstovima u medijima još se percipira kao mjesto krvave, neshvatljive borbe za opstanak i identitet. Hrvatski će pisci u poljskim medijima biti određeni etiketama *balkanski*, *bivši jugoslavenski* i *jugoslavenski*, a njihova djela služe prije kao potvrda stereotipa „Balkana” — bez obzira na to kako i koliko uistinu o tome prostoru, vremenu i kulturi govorila. Prevoditelji koji svoje izbore temelje na književnosti „na pogranczu” i „pogranczu literatury”, da se poslužim naslovom knjige Marije Dąbrowske-Partyke²⁷, posve nesvjesno zapečaćuju sliku u kojoj se pojavljuje samo jedna, balkanska kultura i brišu kulturološke i ine međunarodne razlike.

Druga je ključna točka odnos „vanjskog” i „unutrašnjeg kanona”. Djela koja se prevode i autori ne predstavljaju ono što je hrvatska kultura smatrala važnim za vlastitu nacionalnu filologiju, niti dobar dio akademika i javnosti to smatra važnim danas. Treća je ključna točka prekid u kontinuitetu. Diskontinuitet koji počinje devedesetih godina, zaboravom hrvatskih pisaca koji su stvarali prije devedesetih, uz neke iznimke poput Slobodana Novaka i Vesne Parun, nema tendenciju povratka. Mijenja se društveno-politička slika svijeta, poljsko društvo ulazi u tranziciju, a kapitalizam i slobodno tržište uzimaju svoj danak, na scenu stupa ono što se najprije medijski „legitimira”. No kad je riječ o hrvatskoj književnosti, različito ispisivanje kanona u Poljskoj nije jedinstven slučaj. Svjedoče o tome i mnogobrojni tekstovi u hrvatskim novinama, u kojima se navode podaci o najprevođenijim hrvatskim piscima. Posebno je znakovito istraživanje iz 2002. o broju izdanja pojedinih hrvatskih autora u inozemstvu. Tada je najprevođenija bila Dubravka Ugrešić, s 50 stranih izdanja, zatim Slavenka Drakulić, Predrag Matvejević i Miljenko Jergović. Posljednji će u istome članku izjaviti da su za

²⁷ Definirajući pojam *pograncza*, Dąbrowska-Partyka zaključuje: „Pograncze, pozostając w kręgu oddziaływania wielu centrów, zawsze będzie z ich perspektywy — peryferią. Egzotyczną prowincją, folklorystycznym skansenem, przyczółkiem bądź przedmurzem, w zależności od tego, jaka ideologiczna moda zawładnie świadomością centrum”. M. Dąbrowska-Partyka: *Literatura pograncza, pograncze literatury*. Kraków 2004, s. 35.

prijevode njegovih knjiga najzaslužniji sami ljudi — ne hrvatske institucije! — osobito stavljajući naglasak na profesore na slavistikama ili pojedine zaslužne prevoditelje, ističući da se više nigdje i ne prevode mrtvi pisci: *Od mrtvih se pisaca pojavljuje još samo Ivo Andrić* Dijelom je zasigurno, riječ o jednoj vrsti festivalizacije književnosti, koja se predstavlja — i prodaje — osobito kad je riječ o „malim” književnostima, u sklopu festivala, revija i sajмова. Pisci sami promoviraju svoja djela, i često o njihovu životopisu, svjetonazoru, ovisi koliko će se i kako prodati njihovi prijevodi i koliko će opstati na nekom tržištu.

Podacima prikupljenima iz istraživanja 25 godina prevođenja, na temelju bibliografija i komentara objavljenih u PLS-u, stvara se slika blijedih granica hrvatske nacionalne filologije, čemu svakako pridonosi ponajprije tanka jezična barijera između hrvatskog, srpskoga i bošnjačkog jezika, migracije pisaca koji pripadaju gotovo istome krugu i kojima se ne može odrediti pripadnost jednoj nacionalnoj filologiji, bez obzira na njihovo deklarativno određenje. Na prostoru bivših jugoslavenskih republika, na kojima postoji velika sličnost standardnih jezika, kao što u hrvatski, srpski i bošnjački, i u kojima stvaraju pisci čija pripadnost nije jednoznačna, teško je odrediti koje djelo pripada kojoj književnosti. U predstavljanju vlastite kulture drugome narodu nema nacionalne strategije, kao što je to bilo u razdoblju od 1944—1989., kada su u tome ključnu ulogu odigrale institucije — i pitanje je bi li ona u novim uvjetima tržišne ekonomije uopće mogla nametnuti svoj izbor — i kakav bi to kanon zapravo bio.

Situacija s izborom i recepcijom hrvatske književnosti utoliko je znakovitija kad Jergović ustvrdi kako je zahvaljujući drugim piscima iz „regije” postao zanimljiv izdavačima (pritom spominje Semezdina Mehmedinovića, Vladimira Arsenijevića, Dubravku Ugrešić i druge): „Strancima je naprosto potrebno nešto na što će se kulturno i identifikacijski referirati”. Nije dakle, riječ o prepoznavanju hrvatske književnosti, nego jugoslavenske, odnosno, postjugoslavenske književnosti. Za strane je izdavače granica — nacionalna, identitetska, povijesna, na kraju i kulturološka — zanemariva. No treba naglasiti da je promjena vanjskog kanona proizvela (zajedno s promjenama na društvenopolitičkome planu) i promjenu unutrašnjega. Pod utjecajem uspjeha kakav su vani doživjele predstavnice tzv. egzilne književnosti, Dubravka Ugrešić i Slavenka Drakulić, otvorio se prostor i njima i piscima koji su hrvatskoj javnosti bili djelomice uskraćeni.

Poljska književnost u Hrvatskoj, koju uglavnom prevode znanstvenici, polonisti, i tek nekolicina strastvenih polonofila koji nisu dio uskoga polonističkoga kruga — za razliku od poljskih prevoditelja hrvatske književnosti — pokazuje koliko biografija prevoditelja može utjecati na njegov izbor. Posvećeni proučavanju poljske književnosti, hrvatski će polonisti birati djela koja djelomice odgovaraju njihovim profesionalnim interesima, ali i ona koja nesumnjivo nose literarnu vrijednost. No unatoč sve većem broju prijevoda suvremene poljske književnosti, čini se da hrvatski prijevodi poljskih autora potvrđuju sliku koju Hrvati njeguju o Poljacima, kao o narodu s velikom književnošću, koji im slič

zbog svoje stoljetne borbe za neovisnost i nacionalnu državu, za vlastiti jezik i samostalnost, štita pred Osmanlijama, zbog izražena katolicizma i Crkve kao hrama i utočišta nacionalnog identiteta, što je dodatno potkrijepljeno izborom Karola Wojtyły za papu Katoličke crkve (i njegovim posjetima Hrvatskoj), imagera koji se ogledaju već u staroj hrvatskoj književnosti, od Gundulića nadalje²⁸, ali i iskustvom tranzicije. Otisak koji su kulturni kontakti i književnost ostavili u hrvatskoj kulturi — od ilirskih veza, prepjeva poljske poezije do predodžaba stvorenih na temelju prijevoda — primjerice, iznimno popularne Sienkiewiczzeve *Trilogije* i njezinih junaka, neporecivi su: Poljska se ogleda kao monolitna, homogena nacija, sa snažnom tradicijom i književnošću, potvrđujući autopredodžbu, i koja se često u hrvatskome medijskome prostoru koristi kao predmet usporedbe, identifikacijski model.

Tea Rogić Musa u svome komentaru bibliografije prijevoda 2014. godine utvrđuje kako se prijevodi poljske književnosti u Hrvatskoj ostvaruju na osi „religijske tematike / ratne traume i njezine dalekosežne društvene i identitetske posljedice / suvremene tranzicije / pjesništva i kratke proze kanonskih književnika”²⁹. Jednostavnost recepcije poljske književnosti u Hrvatskoj i jasna percepcija Poljske te njezina kulturnog identiteta suprotstavlja se mnogo kompliciranijoj, izmijenjenoj slici Hrvatske u poljskoj kulturi. Izbori poljske književnosti — doduše, sve manje — također potvrđuju tu sliku i svjedoče o podudaranju kolektivne autopredodžbe i heteropredodžbe.

Slika koja o Hrvatima postoji u Poljskoj usko je povezana sa slikom Balkana, ne nužno u negativnome kontekstu. No hrvatske težnje za uspostavom nacionalnog konstrukta koji bi ih odredio kao narod koji pripada ponajprije europskoj, mediteranskoj, ali i srednjoeuropskoj kulturi — a ne balkanskoj, koja se smatra istočnjačkom i, ako već ne primitivnom, a ono egzotičnom — u Poljskoj ne postoji, bar ne kad je u pitanju literatura. Sažima to u zaključku recepcije postjugoslavenske književnosti Maciej Duda:

Badanie mniejszościowej i opozycyjnej prozy postjugosłowiańskiej, która w Polsce stała się reprezentacją prozy chorwackiej, serbskiej czy bośniackiej, pozwala także na ukazanie kontekstów dysemianacyjnych, na pokazywanie ciągłej dwoistości narodowej narracji, która poddawana jest procesowi nieustannej sygnifikacji oznaczającej niemożliwość osiągnięcia homogenicznego wizerunku. To ostatecznie podważa wyjściowe kategorie etnonarodowe³⁰.

²⁸ J. Rapacka: *Gjalski i Poljaci ili prilog semantici umjetničkog prostora u hrvatskoj književnosti 19. st.* Dostupno na: hrcak.srce.hr/file/109845 [pristupljeno: 11.2.2015].

²⁹ T. Rogić Musa: *Osvrt na bibliografiju hrvatskih prijevoda iz poljske književnosti u 2014. godini*. „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2015, t. 6, cz. 2, s. 68.

³⁰ M. Duda: *Polskie Balkany. Proza postjugosłowiańska w kontekście feministycznym, genderowym i postkolonialnym. Recepcja polska*. Kraków 2013, s. 193.

Prijevodi nam, bez temeljita iščitavanja recepcijskih tekstova, adaptacija u kazalištima, predstava, kulturnih i književnih kontakata, ne mogu dati cjelovitu sliku recepcije i percepcije neke kulture, međutim, možemo vidjeti na koji se način odražavaju na heteropredodžbu i koliko je mijenjaju ili potvrđuju. Ova je skica moguće polazište za detaljno istraživanje recepcije poljske književnosti u hrvatskim, kao i hrvatske u poljskim prijevodima, njihova definiranja u prošlosti, suodnosa i/ili prožimanja, utvrđivanja mehanizama koji utječu na promjene u prevoditeljskim izborima i recepciji te za istraživanje slike vlastitih kultura i načina na koji se one ogledaju jedna u drugoj.

Literatura

- Beganović D.: *Jezik, povijest, geografija. Egzil i emigracija u postjugoslavenskim književnostima*. „Sarajevske sveske” 2014, br. 45—46. Dostupno na: <http://sveske.ba/en/content/jezik-povijest-geografija-egzil-i-emigracija-u-postjugoslavenskim-književnostima>.
- Czapik Lityńska B.: *Uwagi na marginesie lektury literackich kontestacji Dubravki Ugrešić*. „Poznańskie Studia Slawistyczne” 2014, nr 6. Dostupno na: yadda.icm.edu.pl/yadda/.../Czapik-Litynska.pdf.
- Čilić Škeljo Đ., Vidović Bolt I.: *Literatura polska w chorwackich przekładach od 1990 r. do 2007*. „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2009, t. 1, cz. 1, s. 102—112.
- Dąbrowska-Partyka M.: *Literatura pogranicza, pogranicze literatury*. Kraków, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, 2004.
- Duda M.: *Polskie Balkany. Proza postjugosłowiańska w kontekście feministycznym, genderowym i postkolonialnym. Recepcja polska*. Kraków, Universitas, 2013.
- Dukić D., Blažević Z., Plejić Poje L.: *Kako vidimo strane zemlje — Uvod u imagologiju*. Zagreb, Srednja Europa, 2009.
- Gverić Katana P.: *Hrvatska književnost u poljskim kazalištima poslije 1989. godine*. „Književna smotra” 2015, br. 178 (4), s. 71—80.
- Jarniewicz J.: *Thumacz jako twórca kanonu*. W: *Przekład — język — kultura*. Red. R. Lewicki. Lublin, Wydawnictwo UMCS, 2002.
- Kalogjera B.: *Pisci između dviju domovina*. Rijeka, Hrvatsko filološko društvo, Grafrade, 2003.
- Koch M.: „My” i „oni”, „svoj” i „obcy”. *Balkany XX wieku z perspektywy kolonialnej i postkolonialnej*. „Porównania” 2009, vol. 6, s. 75—92.
- Kodrić Gagro A.: *Poljsko kazalište u Hrvatskoj od 1991. do 2014. godine*. „Književna smotra” 2015, br. 178 (4), s. 81—92.
- Kroatywni. *Dramat chorwacki po 1990 roku. Wybór tekstów*. T. 1. Wstęp L. Rafolt. Posłowie L. Małczak. Red. K. Majdzik, L. Małczak, A. Ruttar. Współpraca redakcyjna M. Stanis. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2012.
- Majdzik K.: *Literatura chorwackiej w Polsce w latach 2007—2013*. „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2014, t. 5, cz. 2, s. 43—61.
- Małczak L.: *Croatica. Literatura i kultura chorwacka w Polsce w latach 1944—1989*. Część 1 i 2. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2013.

- Małczak L.: *O poljskim prijevodima hrvatske književnosti u razdoblju od 1990. do 2006.* U: *Komparativna povijest hrvatske književnosti. Zbornik radova IX. Hrvatska književnost XX. stoljeća u prijevodima: emisija i recepcija.* Ur. C. Pavlović, V. Glunčić-Bužanić. Split—Zagreb, Književni krug, Odsjek za komparativnu književnost Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2007, s. 75—98.
- Małczak L.: *Skazani na komparatystykę i przekład.* „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2014, t. 5, cz. 1, s. 137—148.
- Nagie miasto. *Antologia chorwackiego krótkiego opowiadania.* Wstęp i wybór K. Bagić. Opieka merytoryczna, konsultacja językowa i współpraca redakcyjna wydania polskiego L. Małczak. Konsultacja chorwackiej wersji językowej S. Skenžić. Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2009.
- Podboj M.: *Przekłady literatury polskiej w latach 2007—2012.* „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2014, t. 4, cz. 2, s. 95—122.
- Postnikov B.: *Postjugoslavenska književnost.* Zagreb, Sandorf, 2012.
- Rapacka J.: *Gjalski i Poljaci ili prilog semantici umjetničkog prostora u hrvatskoj književnosti 19. st.* Dostupno na: hrcak.srce.hr/file/109845.
- Rogić Musa T.: *Osvrt na bibliografiju hrvatskih prijevoda iz poljske književnosti u 2014. godini.* „Przekłady Literatur Słowiańskich” 2015, t. 6, cz. 2, s. 63—78.
- Škvorc B.: *Egzilna i emigrantska književnost: Dva modela diskontinuiteta u sustavu nacionalnog književnog korpusa u doba kulturnih studija.* „Kolo” 2004, br. 2. Dostupno na: <http://www.matica.hr/kolo/296/Egzilna%20i%20emigrantska%20knji%C5%BEevnost%3A%20Dva%20modela%20diskontinuiteta%20u%20sustavu%20nacionalnog%20knji%C5%BEevnog%20korpusa%20u%20doba%20kulturnih%20studija/>.
- Walkowitz R.L.: *Born Translated. The Contemporary Novel in an Age of World Literature.* New York, Columbia University Press, 2015.
- Zieliński B.: *Europa Środkowa, czyli Arkadia, Atlantyda i Jeruzalem.* W: *Narodowy i ponadnarodowy model kultury. Europa Środkowa i Półwysep Bałkański.* Red. B. Zieliński. Poznań, Wydawnictwo Naukowe UAM, 2002, s. 39—57.

Petra Gverić Katana

Dvadeset pet godina bilježenja prijevoda: hrvatsko i poljsko ogledalo

Sažetak

U članku se skicira slika hrvatske književnosti u ciljnoj, poljskoj kulturi, kao i *vice versa*, koje se formiraju tijekom 25-godišnjeg razdoblja. Temelji se ona uglavnom na bibliografijama i komentarima objavljenima u časopisu „Przekłady Literatur Słowiańskich”, koji već desetak godina sustavno i detaljno bilježi i opisuje prijevode slavenskih književnosti. Analiza monografskih izdanja, kad je hrvatska književnost u pitanju, pokazuje da izbor poljskih prevoditelja pada na egzilnu literaturu, koja dobrim dijelom nije bila smatrana kanonom, te djela autora s graničnih područja jezika i kultura bivše Jugoslavije, i tematski se veže uz jugonostalgiju, ratne traume i potragu za identitetom. Hrvatska književnost — i kultura — u Poljskoj često stoga nose ponajprije odrednicu „balkanskog” i „postjugoslavenskog”. S druge strane, poljska književnost u hrvatskim prijevodima uglavnom se predstavlja reprezentativnim autorima, čiji se opus smatra kanonskim i u izvornoj

kulturi. Ogledanje jedne kulture u drugoj donosi širu sliku predstavljanja Drugoga i otvara problem odnosa kulturne auto- i heteropredodžbe.

Ključne riječi: egzilna književnost, recepcija, hrvatski prijevodi, poljski prijevodi, prevoditeljski izbori.

Petra Gverić Katana

**Twenty five years of translation:
a cultural mirror of Croatian and Polish literature**

Summary

In this article, we have tried to draw an image of Croatian literature in Polish culture, as well as vice versa, in the last 25 years, based on bibliographies and articles on translations in PLS. It has been concluded that, due to translators' choices of Croatian exile literature, works perceived in the source culture as non-canon, themes related to war, Yugonostalgia and authors whose work belong to the "borderline" of a few nations, Croatian literature in Poland exists as "Balkan" literature. On the other hand, choices of Polish literature in Croatia mainly concerns classic Polish authors. Both cases draw a wider picture of national imagery — a hetero-image — in the target culture.

Key words: literature of exile, reception, Croatian translations, Polish translations, translation choices.